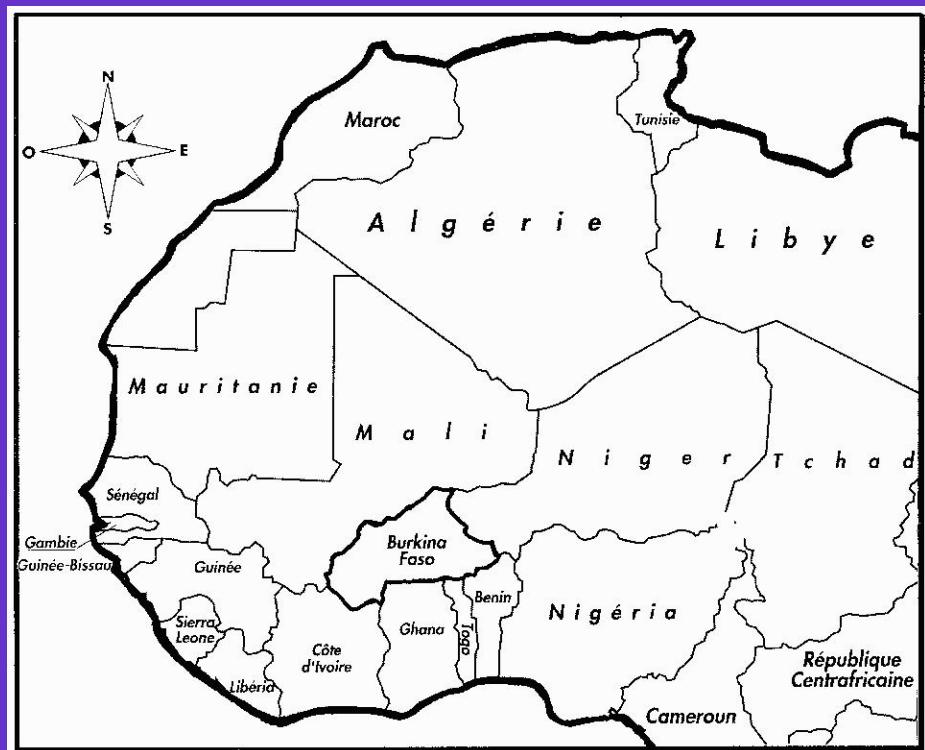

Tēn-gōñɔ yεla zāsñɔ (Géographie)

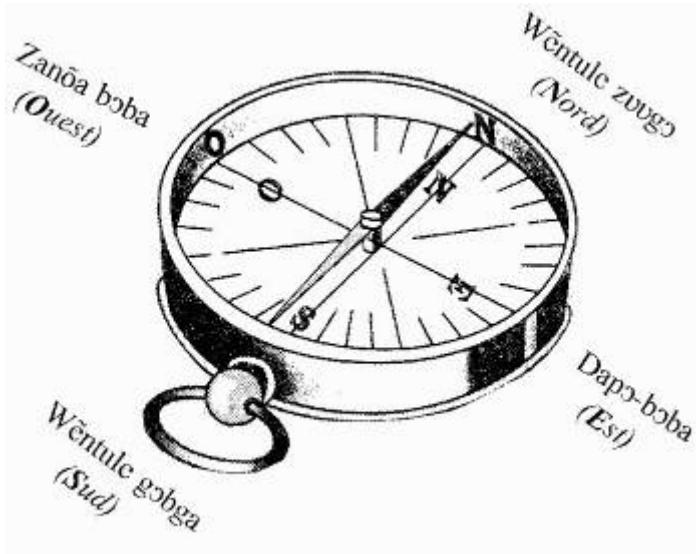
Ninkăre

Tẽn-gõηç yεla zãsηç

(Livre de géographie)

Modules d'enseignement pour les centres
d'alphabétisation de 2ème ou 3ème année
Burkina Faso

Traduit par : OUENA Kouliga Jean Pierre
SIA Bagana Jacques

L'alphabet utilisé dans cette publication est en accord
avec l'alphabet agréé par la Commission Nationale des
Langues Burkinabè.

Première édition
Première impression
Premier trimestre 2008

Société Internationale de Linguistique (SIL)
01 B.P.1784 Ouagadougou 01, Burkina Faso

NA0108

**Yel-seba tı ya wvn yē gōn-ēna wā pvam n
wāna :**

(Table de matières)

gōn-vōor
(pages)

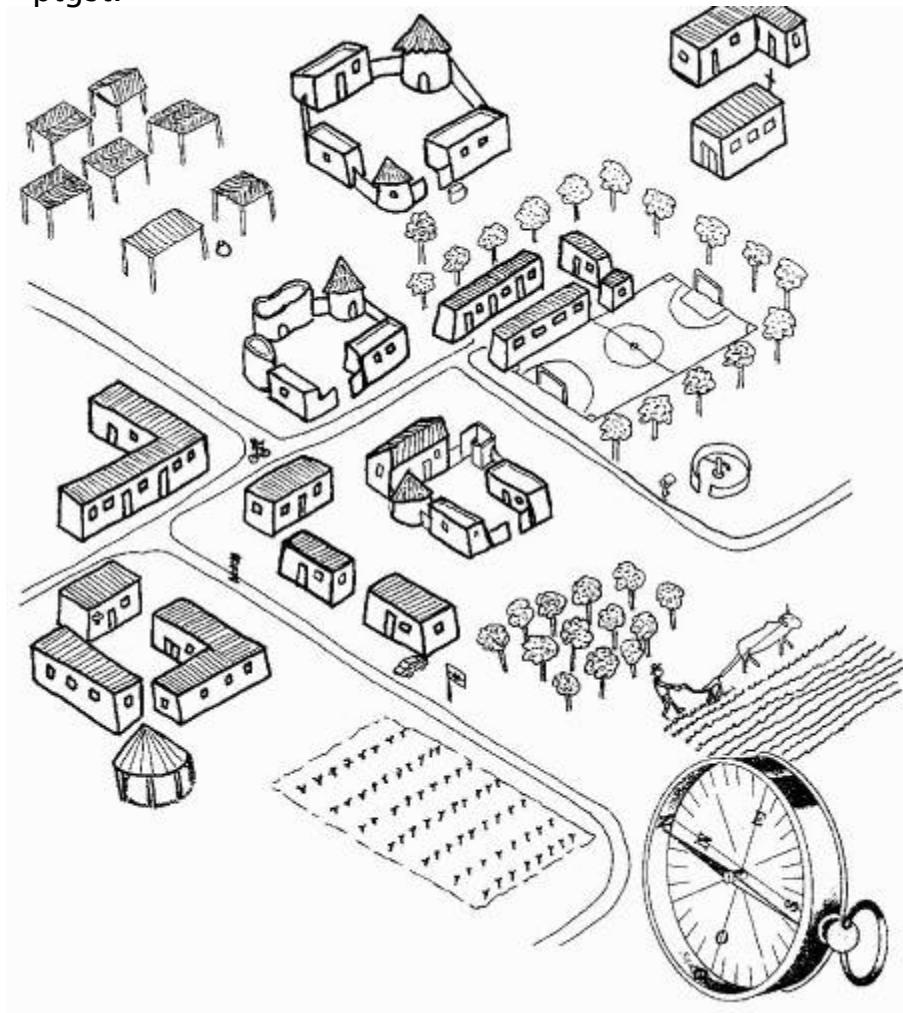
Zāsŋɔ 1 dāana : Tēn-piika nāanŋɔ.....	4 - 5
Zāsŋɔ 2 dāana : Tēn-piŋsi.....	6 - 7
Zāsŋɔ 3 dāana : Departema	8 - 9
Zāsŋɔ 4 dāana : Provēnsi	10 - 11
Zāsŋɔ 5 dāana : Reziō	12 - 15
Zāsŋɔ 6 dāana : Burkina Faso nērba.....	16 - 17
Zāsŋɔ 7 dāana : Burkina Faso nērba (2).....	18 - 19
Zāsŋɔ 8 dāana : Uka, la zūma yōka, la tō'osgo	20 - 25
Zāsŋɔ 9 dāana : Sorɔtɔ buuri to'oto'ore	26 - 27
Zāsŋɔ 10 dāana : Bōn-séba n yesri tēna, la wakatɛ	28 - 30
Zāsŋɔ 11 dāana : Tēn-séba n de beene la Burkina....	31
Zāsŋɔ 11 dāana : Gāana, la Kodivɔaaru	32 - 35
Zāsŋɔ 12 dāana : Benɛ, la Togo	36 - 37
Zāsŋɔ 13 dāana : Nizɛerɛ, la Mali	38 - 41
Zāsŋɔ 14 dāana : Tēna n ãn se'em	42 - 43

Zāsēj 1

Tēn-piķa nāaņē

- Pa'ale ya tēn-piķa n de sēla

Fv sān zom tū-woko būt tāņa zuo bīse fv tēja, fv yēti la yīe, la tūsī, la sorcōrō la bōnō zozo'e, la ba ān na piġsi piġsi.

Tēn-pūka n ān se'em māmsgō (*plan, carte*) n wāna :

Tūn yē ba la, ba ān na wāne wāne?

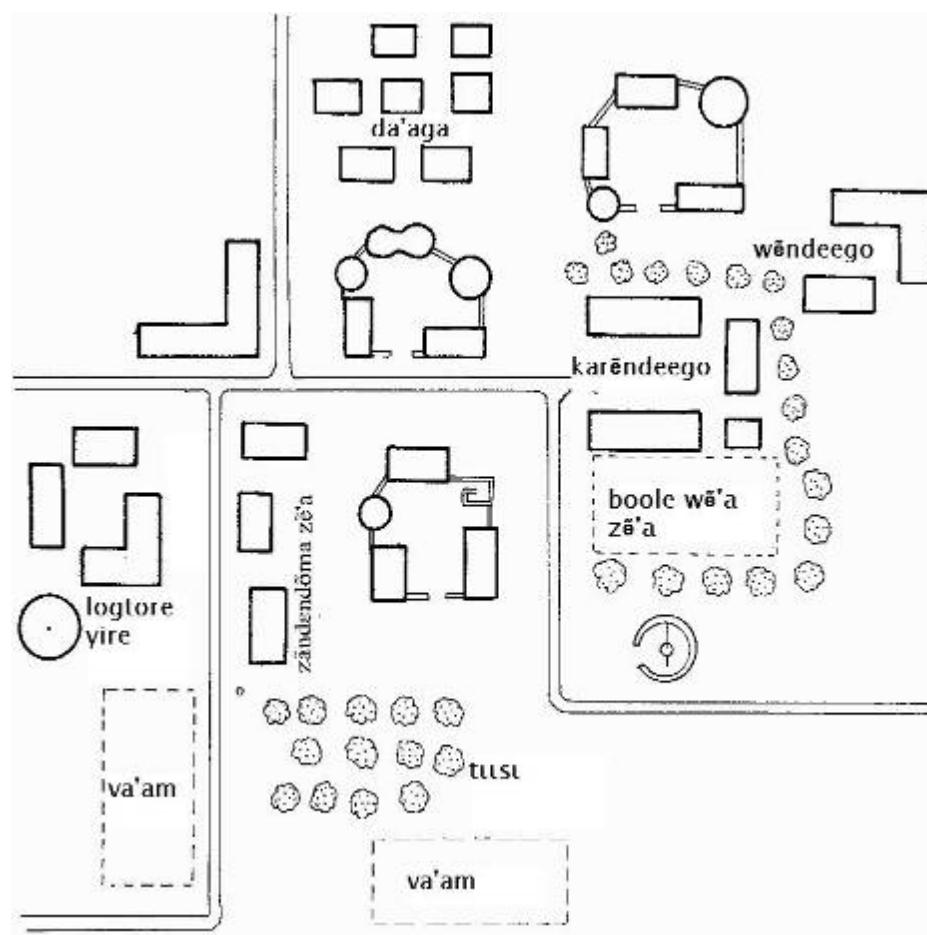
bōn-wēkō wā de la de-wēkō māmsgō

bōn-kilga wā de la de-kilga māmsgō

beēna bāna wā de la sore māmsgō

bōn-kilsī bāna wā de la tūsī māmsgō

zē'e-peele ēna de la va'am, būl boole wē'a zē'a māmsgō

Zāsŋɔ 2 Tēn-pıgsı (villages)

Tēn-pıka de la zē'e-gilga n boe kēnkərṇa tū nērba kē'era mī. Bilam nērba zozo'e mē la tōnnɔ deto kē'era. Burkina taru la tēn-pıgsı **8000**.

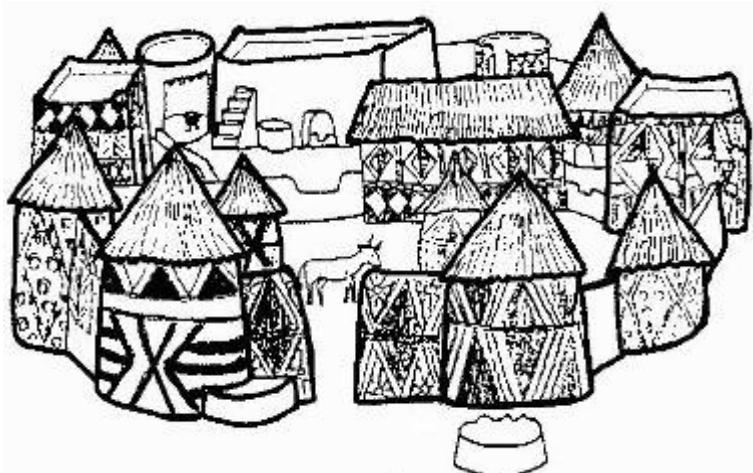
- Tēn-pıgsı zozo'e tōoma de la bēm?
- Pa'alę ya tēṇa la nērba kē'a zē'esı n de se'em

Tēn-pıka woo taru la **dɔgmike naba**.

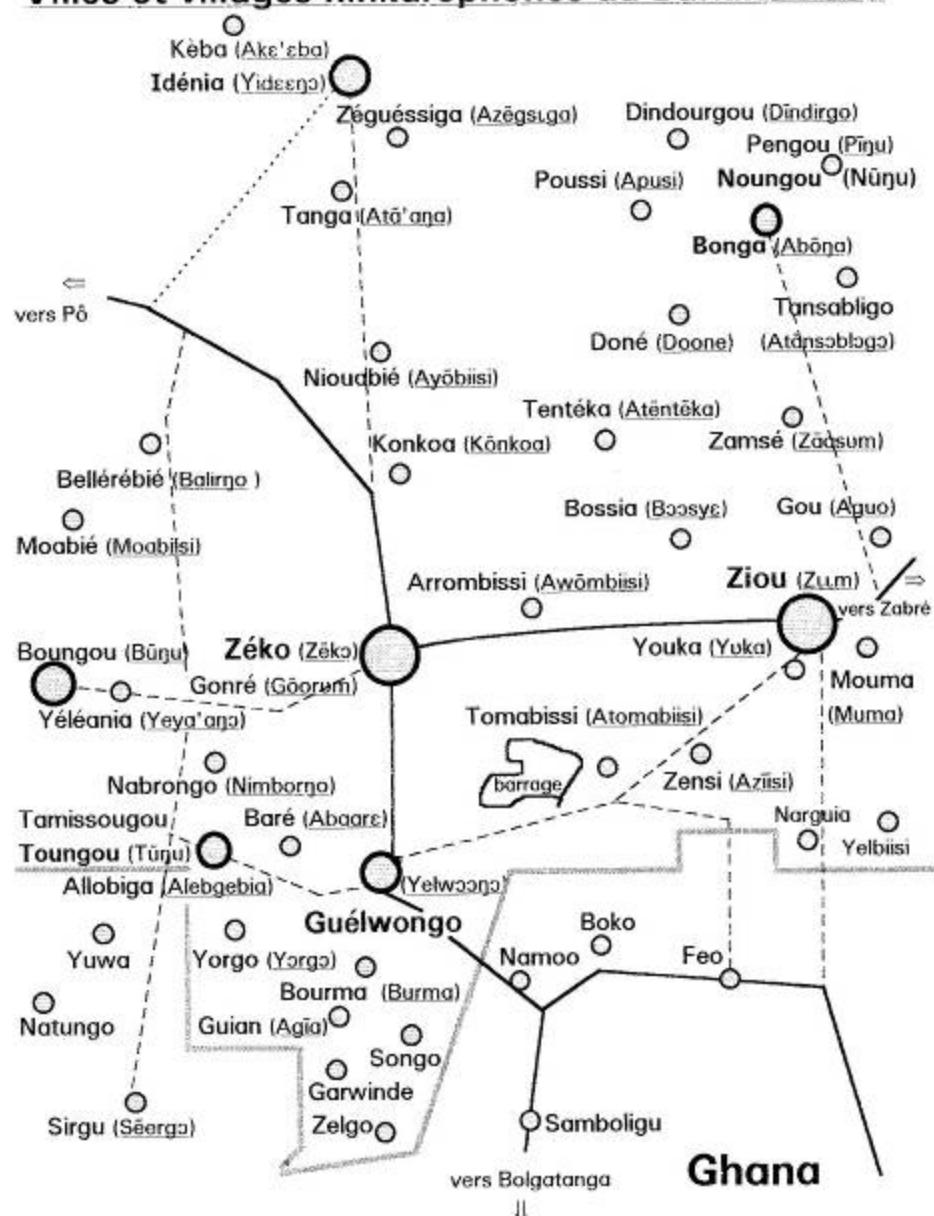
La kūmandɔ looge la nēra tū a bɔna tēṇa la pvam tōnna a tōoma. Ba wi'iri nēr-ēṇa tū **delege**.

Burkina nērba zozo'e kē'erı la kēnkərsı dəna kaarba, la ugriba. Burkina nērba la 100 pvam, 90 (90%) n kē'erı Burkina.

- Sōrę ya tēn-səba n lagum taaba dəna yāma departema la.

Villes et villages ninkarephones au Burkina Faso

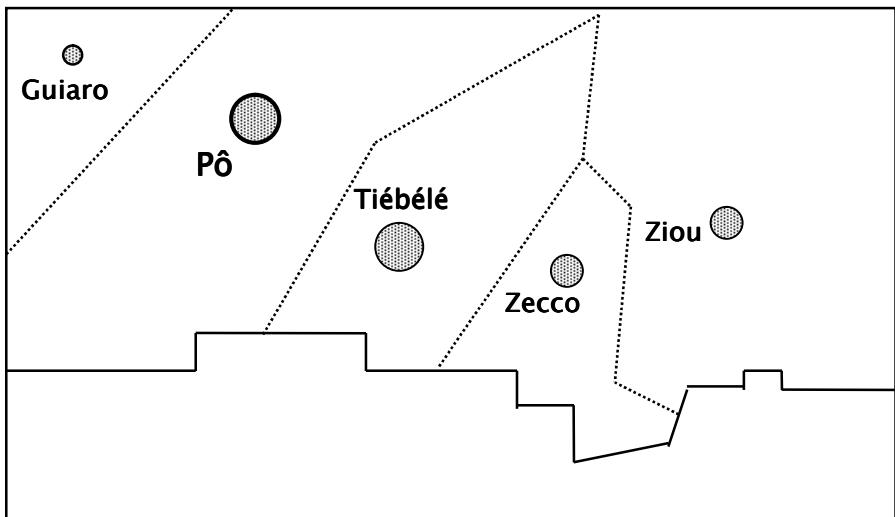
Zāsŋɔ 3 Departema (*département*)

Departema de la Burkina tēŋa la tū gōmna pvi, tū ba dēna a tōoma zē'esl. Departemadōma tēnsl la källē ka zōm taaba.

Burkina tarl la departemadōma 350.

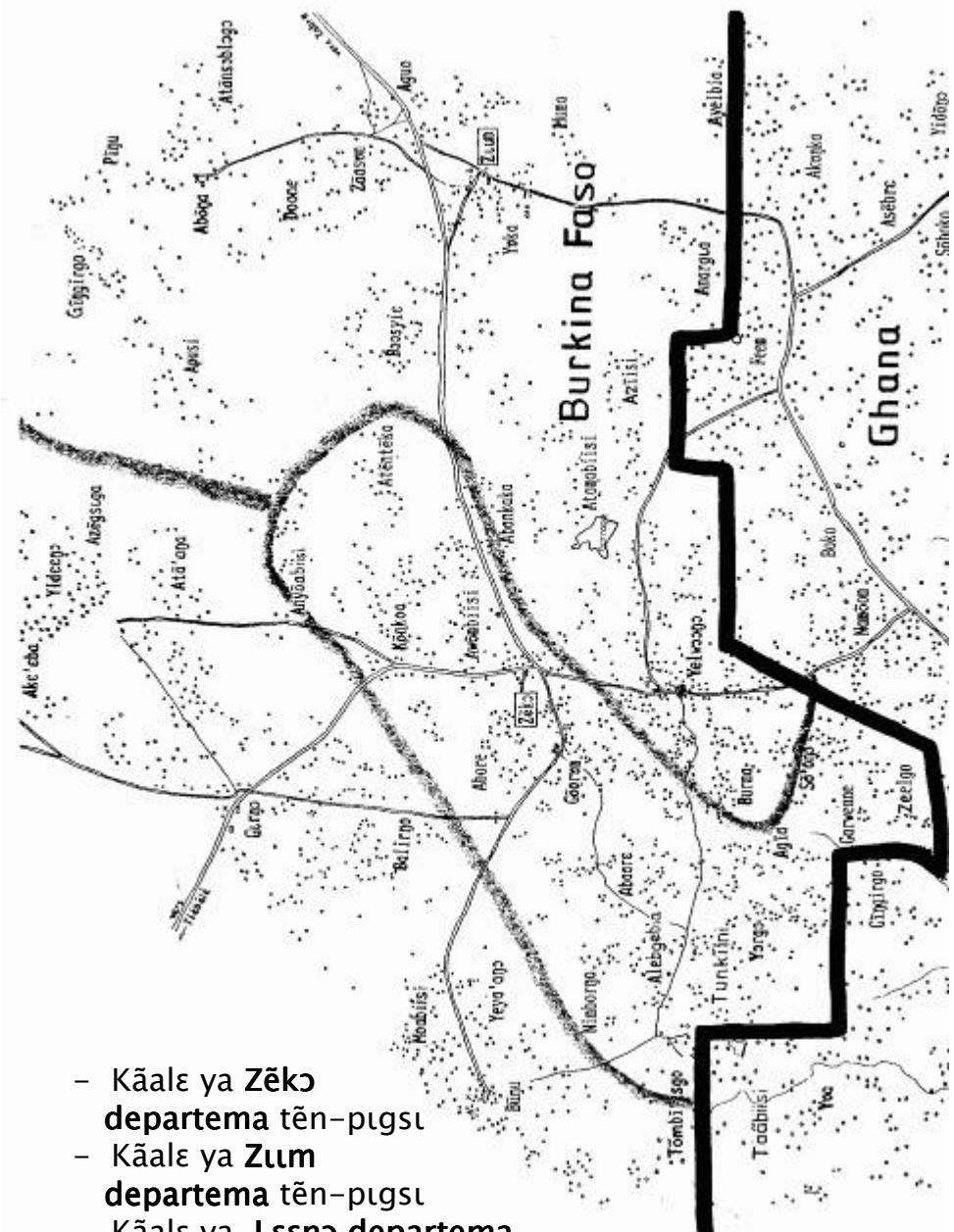
Nēr-sēka n soe departma yv'vre de la kūmandō bū prefe (*préfet*).

Nahouri departma ba 5, la ba na-tēnsl n wāna:

Departema de la tēn-pīgsl faa n lagim taaba, tū ba looge tēŋa ayila tū a dēna na-tēŋa. Tēn-ēŋa pīam tū ba tōnnl departema la gōmna tōoma.

Departema la na-tēŋa de la gōmna tōoma zē'a deparema la pīam, kūmandō yire boe la bilam.

- Kāale ya Zēko
departema tēn-pigsu
- Kāale ya Züm
departema tēn-pigsu
- Kāale ya Lεεŋç departema
tēn-pigsu n tɔgru fārfāre

Zāsējç 4

Provēnsi (*provinces*)

Provēnsi de la Burkina tēja la tū gōmna pvi, tū ba dēna tōoma zē'esl, la ēja zo'oge gānna departema mē. Departemadōma faa n lagim taaba dēna provēnsi. Burkina tarl la provēnsi 45.

Burkina provēnsi 45, la ba na-tēnsi n wāna:

Provēnsi	Na-tēja
Balé	Boromo
Bam	Kongoussi
Banwa	Solenzo
Bazéga	Kombissiri
Bougouriba	Diébougou
Boulgou	Tenkodogo
Bulkiemdē	Kodougou
Comoé	Banfora
Ganzourgou	Zorgho
Gnagna	Bogandé
Gourma	Fada N'gourma
Houet	Bobo-Dioulasso
Ioba	Dano
Kadiogo	Ouagadougou
Kénédougou	Orodara
Kamandjari	Gayéri
Kompienga	Pama
Kossi	Nouna
Koulpélogo	Ouargaye
Kouritenga	Koupéla
Kourwéogo	Boussé
Léraba	Sindou
Lorum	Titao

Provēnsi	Na-tēja
Mouhoun	Dédougou
Nahouri	Pô
Namentenga	Boulsa
Nayala	Toma
Noumbiel	Batié
Oubritenga	Ziniaré
Oudalan	Gorom-Gorom
Passoré	Yako
Poni	Gaoua
Sanguié	Réo
Sanmatenga	Kaya
Séno	Dori
Sissili	Léo
Soum	Djibo
Sourou	Tougan
Tapoa	Diapaga
Tuy	Houndé
Yagha	Sebba
Yatenga	Ouahigouya
Ziro	Sapouy
Zondoma	Gourcy
Zoundwéogo	Manga

Provēnsi

- Kāale departema sēba n lagim taaba dēna yāma provēnsi la.
- É ya, ya provēnsi.
- É ya provēnsidōma 45 la, gōmna tōoma gōjō la zuo.

Provēnsi de la departemadōma faa n lagim taaba.

Provēnsi na-tēja de la gōmna tōoma zē'a provēnsi la pvam, tū **Ho komisēerū** bīsra. Enja n soe kūmandōdōma n boe departemadōma pvam na bīsra.

Provēnsi na-tēja la ken dēna la **komini** (*commune*), tū **mæerū** (*maire*) bōna mī bīsra tōoma la yelle.

Burkīna provēnsi 45
(les 45 provinces
du Burkina Faso)

Zāsŋɔ 5 Reziō (Région)

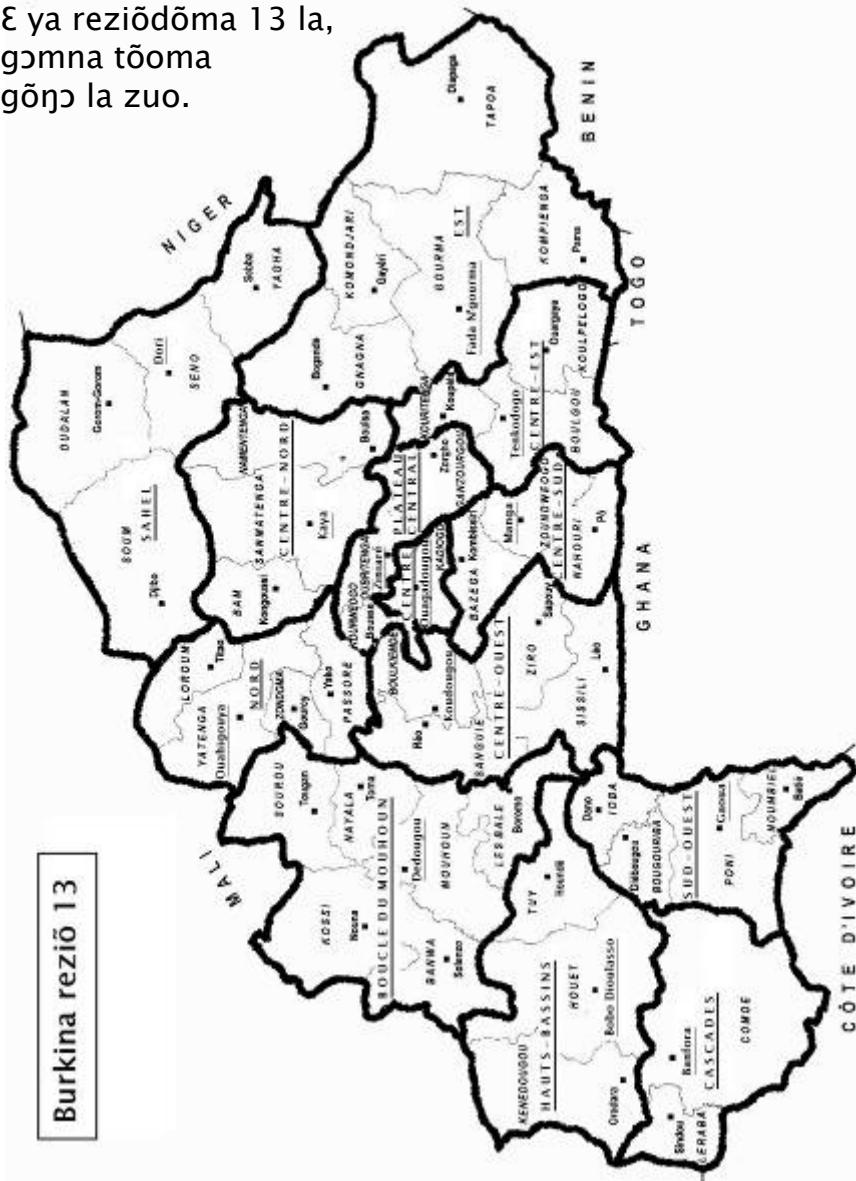
– Reziō de la Burkina tēŋa la tū gɔmna pvi, tū ba dēna tōoma zē'esl, la ēŋa zo'oge gānna provēnsl mε. Provēnsldōma faa n lagim taaba dēna Reziō. Burkina tarl la reziō 13.

Burkina Reziō 13, la ba na-tēnsl n wāna:

Reziō	Na-tēŋa
1. Le Centre Kadiogo	Ouagadougou
2. Le Plateau Central Ganzourgou, Kourwéogo, Oubritenga	Ziniaré
3. Le Centre Nord Bam, Namentenga, Sanmatenga	Kaya
4. Le Nord Loroum, Passoré, Yatenga, Zondoma	Ouahigouya
5. Le Sahel Oudalan, Seno, Soum, Yagha	Dori
6. L'Est Gnagna, Gourma, Komondjari, Kompienga, Tapoa	Fada N'Gourma
7. Le Centre Est Boulgou, Koulpelogo, Kouritenga	Tenkodogo
8. Le Centre sud Bazega, Nahouri, Zoundwéogo	Manga
9. Le Centre Ouest Boulkiemde, Sanguié, Sissili, Ziro	Koudougou
10. La Boucle du Mouhoun Banwa, Kossi, Les Bale, Mouhoun, Nayala, Sourou	Dédougou
11. Les Hauts Bassins Houet, Kenedougou, Tuy	Bobo Dioulasso
12. Les Cascades Comoé, Léraba	Banfora
13. Le Sud Ouest Bougouriba, Ioba, Noumbiel, Poni	Gaoua

Reziō na-tēŋa de la gɔmna tōoma zē'a reziō la pvam,
tū **guverneerū** bısra. Ena n soe Ho komis eerl dōma n boe
provēnsidōma pvam na bısra.

Σ ya reziōdōma 13 la,
gɔmna tōoma
gɔŋɔ la zuo.

Burkina reziō 13

Tōma rezio :

Tōma reziō yv'vre de la
Le Centre Sud, lagum
provēnsi batā, ba de la :

- Bazéga ,
- Zoundwéogo,
- Nahouri.

Reziō la na-tēja de la
Manga.

Yetɔga kilisgo (*résumé*)

Burkina tēn la, ba pvi ē na tēn-pıgsı,
la departemadōma, la provēnsidōma, la reziōdōma.
Tēn-pıka n de gomna tōoma la zē'e-pıka.
Tēn-pıgsı n lagum taaba dəna departema,
tū departemadōma lagum taaba dəna provēnsı,
tū provēnsidōma lagum taaba dəna reziō.

Tēn-gōnj la n zo'oge se'em de la (*surface*):
274 000 km².

Sokrisı :

- **Tēn-pıka** de la bēm?
- Tēn-pıka tōoma de la bēm?
- Kē'a zē'esı bēm buuri tū ba yētū tēn-pıgsı pvam?
- Burkina taru la Tēn-pıgsı wāne?

- **Departema** de la bēm?
- Burkina taru la departema-dōma wāne?
- Kāalę ya departemadōma 10.
- Ba wi'iri zē'e-səka n soe departema la tū bo?

- **Provēnsı** de la bēm?
- E ya Burkina provēnsidōma la gomna tōoma gōnj pvam.
- Ba wi'iri zē'e-səka n soe provēnsı la tū bo?

- **Reziō** de la bēm?
- E ya Burkina reziōdōma la gomna tōoma gōnj pvam.
- Ba wi'iri zē'e-səka n soe reziō la tū bo?

Zāsŋɔ 6 Burkina Faso nērba

Ban kāalε yvyma 1985 la pvam na, Burkina nērba kāllε de la 7 964 705

Yvyma 1991 la pvam ba kāllε de la 9 190 791.

Yvyma 1996 la pvam ba kāllε de la 10 312 609.

Zīna ba kāllε gānni nērba 14 000 000.

Yvynε pvam nērba **kɔbga** pvam, nērba n dɔgrι de wv kɔma 5 (5% bι 4,95%) (*Taux de natalité = 4, 95%*).

Bōn-ēna de la sela n mē zo'oge Burkina Afriki tēnsi la pvam. La, la de wēnnε sore doosgo, la dɔgmike, la bɔɔsɔm na n soe bεla.

Yvynε pvam nērba kɔbga pvam, nērba se'em n kiiri de la 2,20%.

Sεba n dɔgrι yvynε pvam de la 4, 95 %

Sεba n kiiri yvynε pvam de la - 2, 20 %

Sεba n pa'ase yvynε pvam de la = 2, 75 %

Tι yeti yvynε pvam nērba kɔbga pvam, nērba batā n pa'asrl.

Makre : – Yvyma 2003 wā pvam nērba 100 sān bɔna :
– Yvyma 2004 la pvam ba wvn dɔge la nērba 5,
tū nērba 2 sān ki, ba yāŋa de la nērba 103 .
– Yvyma 2005 ba wvn dεna wv nērba 106.
– Yvyma 2008 ba wvn dεna wv nērba 115.

Burkina kɔma,
la kɔmbi'lsi n
zo'oge gānna
bōnkεgsi.

Nērba 100 pvam la de wv :

nērba

budimto n tarl yvvne 1 ka paage 4 de la
pugunto n tarl yvvne 1 ka paage 4 de la

9

9

budimto n tarl yvvma 5 ka paage 9 de la
pugunto n tarl yvvma 5 ka paage 9 de la

9

9

budimto n tarl yvvma 10 ka paa 19 de la
pugunto n tarl yvvma 10 ka paa 19 de la

10

11

bvraasi n tarl yvvma 20 ka paage 39 de la
pogsı n tarl yvvma 20 ka paage 39 de la

10

14

bvraasi n tarl yvvma 40 ka paage 59 de la
pogsı n tarl yvvma 40 ka paage 59 de la

5

7

bvraasi n tarl yvvma 60 ka paage 80 de la
pogsı n tarl yvvma 60 ka paage 80 de la

3

4

ba wuu de la nērba = 100

Tl yē tl pogsı n zo'orl gānna bvraasi.

Zāsŋɔ 7 Burkina Faso nērba (2)

Ban pvl Burkina nērba la buuri to'oto'ore,
la sɔa dɔlga to'oto'ore se'em :
Bukina taru la **buuri to'oto'ore** n gāŋɛ 60,
tū ba pvl ba zē'esl batā tū ba dēna sɔbiisi.

1. Voltayiki buuri: Bāma nērba de la 75%.
Bāma de la **Mōosl** 48% bāma boe la Burkina tēŋasvka,
Gurūmdōma 5% bāma boe la wēntule gōbga.
Bobɔɔsl 6,7% bāma boe la zanōa bɔba,
Gvvnsl 5,3%, **Lele, Kasena, Kōnsaasi**,
Ninkārsl la **Nuna**, bāma wuu boe la
Burkina tēŋasvka, la wēntule gōbga bɔba.
Dagara, Birifor, Gan la baseba
n boe zanōa bɔba 7%.

2. Mande buuri : Senufo (5,5%),
Marka, la **Samo** (5,5%), la **Bvsansi** (4%),
la **Bwaba** (3%) bāma boe la zanōa bɔba.

3. Sahélienne buuri: **Sv̄lmiisi** 10% bāma
boe la zanōa bɔba, **Tvarékł** dōma la ba
yam-kęgsł n de **Rimayibe**, la **Beldōma**
bāma boe la wēntule zvvgɔ bɔba.

So-séka nērba n zo'oge Burkina gānna
de la dɔgmike dōma, ba de la wv 57,5%.
Tū Mōrdōma dɔla 20% bll 30%,
tū Krisi nērba dɔla 15% bll 20%.
Krisi nērba la zozo'e de la Katoliki, la Protestā dōma.

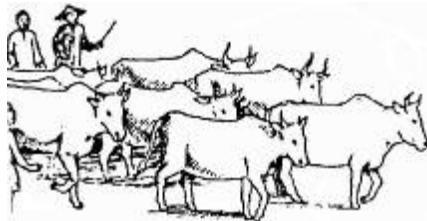
Zāsŋɔ 8 dāana

Uka, la zūma yōka, la tō'osgo

Uka, la zūma yōka, la tō'osgo mē de la tōoma n pa'ase
kva pvam.

Bōn-séba n tarl yōorɔ zo'oge tū Burkina dōma tara
sēnna tēnsi baseba kɔɔsra pvam, uka n tarl pāṇa
gānna, halu tarl ka paage yvyma 1973, tū lōnnɔ yāṇa
sɔɔge tara pāṇa.

Sv̄lmiisi tōon-séka n tarl
yōorɔ gānna de la uka.
Burkina nérba baseba
ugri la fēfē tū ba tara
dita, bii ba base ba tū
ba bɔna.

1. Uka

Burkina tēṇa de la uka tēṇa.
Bɔɔsōm pvam, uka n tarl yōorɔ zo'oge.
Zīna wā, uka po bɔna la bōn-séba n tarl yōorɔ gānna
pvam,
tū Burkina dōma tarl ba sēnna tēnsi baseba kɔɔsra.

Bōn-séba tū ba ugri :

Niigi n de dūn-kāra tū ba ugri.
Wēntule zvvgɔ bɔba , ba ugri la
niin-gɔɔba (sv̄lmi-niigi).

Burkina tē̄jasvka, ba ugri la
niin-gōoba, la niin-pīgsi,
la niin-sēba n ān wv
niin-gōoba la.

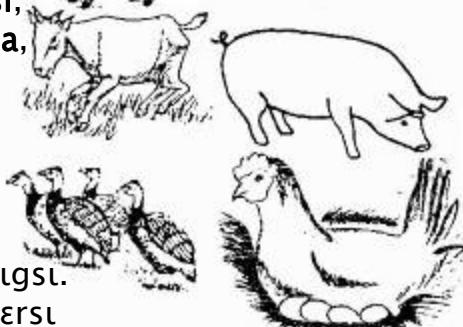

Wēntule gōbga bōba, ba
ugri la niigi sēba n ān pīgsi, wv
wv libro la.

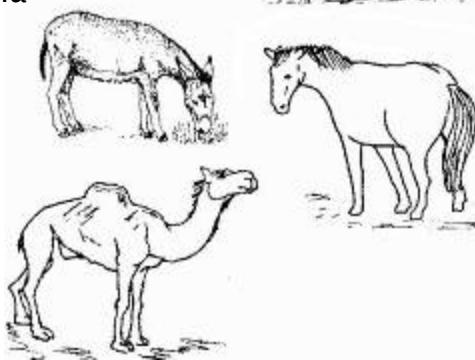
Burkina tē̄jasvka , la wēntule
gōbga bōba ba ugri la piisi,
la bv-gīlsi, la kurkurdōma,
la bvvsi n zo'oge gānna
piisi la.

Tē̄n-sēba n boe kēnkersi
la, nōosi , la kīni ān na pīgsi.
La gāntēja pvam, la kēnkersi
basēba, tōoma basēba dōma
tarl la nasaar-nōosi, tū ba
lōbra zēla, tū ba tara zēla
la sēnna kōcsra bō'ra
tē̄ja pvam dōma.

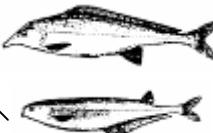
Ba ugri bōnsi, la wiiri,
la yvgma mē mē, tara
ba zeera zeero, tara ba
kōra, dee ken tara ba
tōnna tōoma basēba.

2. Zūma yōka

Zē'e-sēka woo tū kvlsı boe tara zūma, bilam tū ba yōgrı zūma. Nērba zozo'e ka dıke zūma yōka tū la dēna ba tōone.

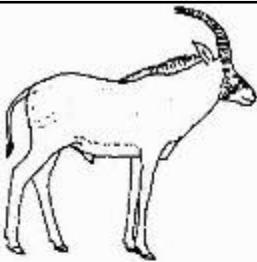
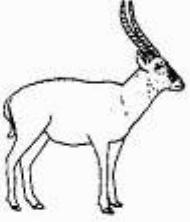
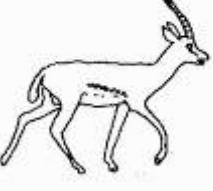
Zūma yv'vra n wāna :

dooljо		saari	
gōngvlga		tēerga	
kōlōnkōka		yalfč	
nigne		wātēṇa	
pobva		wla	
pvsalfč			
člga		wl-nōwokč	

3. Tō'osgo

Tō'osgo taru la s̄oa d̄la. La taru la wakate t̄i ba ēn b̄o sore t̄i tō'osdōma tāna wvn tō'osra, b̄u nēra tara sore wvn kv we-dūnya. Se'ere n soe la, ba ka boorū t̄i dūnsi la fōrge ba'asse, b̄u ba buuri la b̄o. Zē'es̄i n boe t̄i dūnsi buuri to'oto'ore b̄ona m̄i, t̄i ba b̄isra ba. Zē'e-bāma de la Arli, la Pama, la Nazēnga, la zē'es̄i bas̄eba.

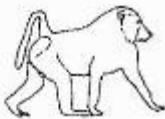
We-dūnsi yv'vra n wāna :

sibga		kāf	
burunre		mōlf	
yāka		walga	
kūño		ëeg	

isga

wāanfōggō

wāan-mōlga

tēñambōňa

yūmpreeňa

pūfō

gigne

gāmbva

wāan-sabga

akutadenne

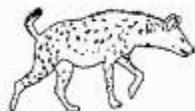
sāane

so'čňa

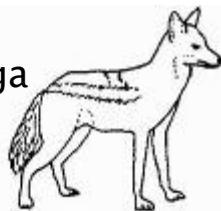
sāsēňa

webaaga

yvgvmbaaga

zānkēeŋa

tvbga

dla

dayvvgo

lv'a

gōmatl'a

iigo

cgccw

zūmba'anε

tuko

sia

saale

kāntōolŋa

wenna

kakute

cgccw

enne

9 የሸፍ ማርጓል በዚህ ተዕኑ ሥርዓት

1. Palle

Sorcor buuri to'oto'ore de la pala
n ēŋe kotaale, la pala n ka ēŋe kotaale,
la zirga s̄a, la sorc-bugsi.

Pala n ëŋɛ kotaale n de sorɔ-kāra n ze'ele Burkina na-tēŋa sēŋɛ tēn-seba n de a sawiiba la. Sorɔ-seba n de departemaa la reziō sorɔɔrɔ la, bāma mē de la pala.

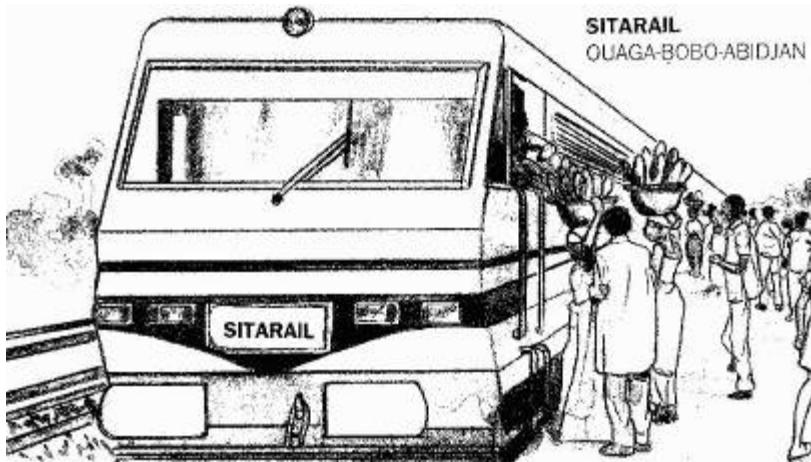
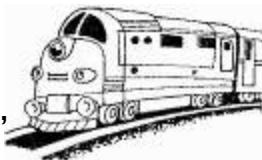

Sorɔ̃-bugsi de la tẽn-pigsı bil tẽn-séba n boe kẽnkërsi la sorɔ̃rɔ̃. Sorɔ̃rɔ̃ la, bil alupere n sõñrlı tl nõra tãna wvn ze'ele Burkina sõñje tẽnsı baseba. Bãma n botı fv tãna wvn ze'ele reziõ bil provënsı ayëma sõñje provënsı ayıla, bil fv tãna wvn ze'ele zẽ'a ayëma sõñje zẽ'a ayıla. Sorɔ̃rɔ̃ la n sõñrlı tl nõra tãna wvn ze selà sõñje zẽ'a ayëma.

2. Zirga sore

Zirga sore n ze'ele Wōgdvgo sēñe
Kudugo, la Bobo Diulaso, la Bānfoora,
ze'ele bilam yōsé sēñe Abigé (Abizā).

3. Alupere

Alupere pakü dōma bayi n boe Burkina, tū nērba dükra
alupere mī sēnna tēnsi baseba: Alupere pakü ayüla boe
la Wōgdvgo, tū ayēma bɔna Bobo.

La a sān wē'esa tēja ayēma, dēni a doose Wōgdvgo dee
yāja sēñe ēn we'esi zē'a na.

Alupera buuri to'oto'ore n tōnni Burkina. Ba de la :

Éeru Burkina, Éeru Frānsi, Éeru Marɔki, Afikiya,
la baseba.

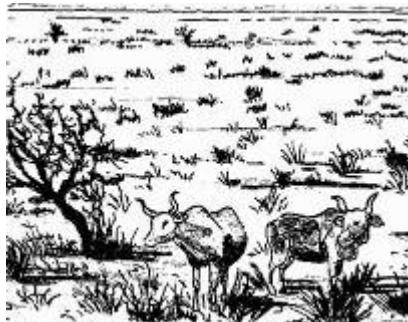
Zāsŋɔ 10 Bōn-séba n yesri tēŋa, la wakatɛ n teesni se'em

Yεl-séba n tarl yōorɔ wakatɛ la teesŋɔ pvam Burkina, de la saaga, la tvvlgɔ, la ɔɔrɔ n ãn se'em, la kvsebgo. Burkina tarl la wakatɛ bayi: Yvbre, la vvnɛ.

1. Wakatɛ dōma la n ãn se'em (*climat*)

Saaga nia wakatɛ ba wi'iri ñɛja t̄i yvbre. Saaga ka niiri wakatɛ wuu. Burkina wēntule zvvgɔ bɔba (*nord*) saaga la nia bo'ori mɛ, ban zāage la ko-kātɛ la ïyā.

Saheli so'olvɔ n boe wēntule zvvgɔ bɔba la, bilam zē'esɛ basɛba saaga niiri la nõore atā mā'a. Saheli dōma gu'uri ba pɔspɔsi saaga la wōrsi siyoobi pvam (dōorɔ wōrga *juin*) t̄i a go'ora wōrsi weι pvam (sa'ama wōrga *septembre*).

Nawuri so'olvɔ na pvam saaga pɔrsi nia la wōrsi nuu pvam (bvrga wōrga *mai*) gɔ'ra wōrsi pia pvam (fɔɔ wōrga *octobre*).

Kvseb-séba n pa'alı t̄i saaga n yeti a ni ze'etı la dapɔa bɔba, la wēntule gɔbga bɔbre lɔbra. Ba wi'iri kvsebgo ñɛja t̄i saaga kvsebgo.

Kvsebgo sèka n tarl pāŋa wakatɛ la pvam, de la gōn-fuko. A de la kvseb-kɛ'ɛja, a kvti la kōnkoa, vaara puusgo zozo'e, dee lɔbra kvseb-tulŋa, a de la kvsebgo n tarl ɔɔrɔ.

Wakatɛ la n ãn se'em zē'esɛ to'oto'ore

Wakatɛ la pvi la zē'esɛ batā:

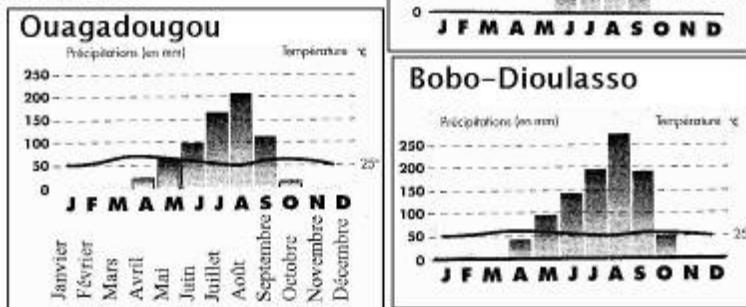
Zone sid sudaniyen: Bilam tu saaga niiri sōja. Yvvne pvam a niiri bilam na ko'om milimētri (= mm) 1000 bu mm 1300.

Zone nōori sudaniyen: Bilam saaga niiri zō'ora la fée. Yvvne pvam a niiri bilam na ko'om mm 600 bu mm 1000.

– **Zone saheliyen**: Bilam saaga ka niiri zō'ora. Yvvne pvam a niiri bilam na ko'om milimētri 600 m mā'a.

Tableau bāma pa'alt la saaga n niiri se'em yvne pvam.

Sokrīsi :

- E ya tēja woo yvbre wōrsi, la vvvne wōrsi?
- Zone kāna yvbre n yuuri gānna?
- Pa'alé ya tēja woo n boe zone sēka pvam?

2. Bōn-séba n yesrū (végétation)

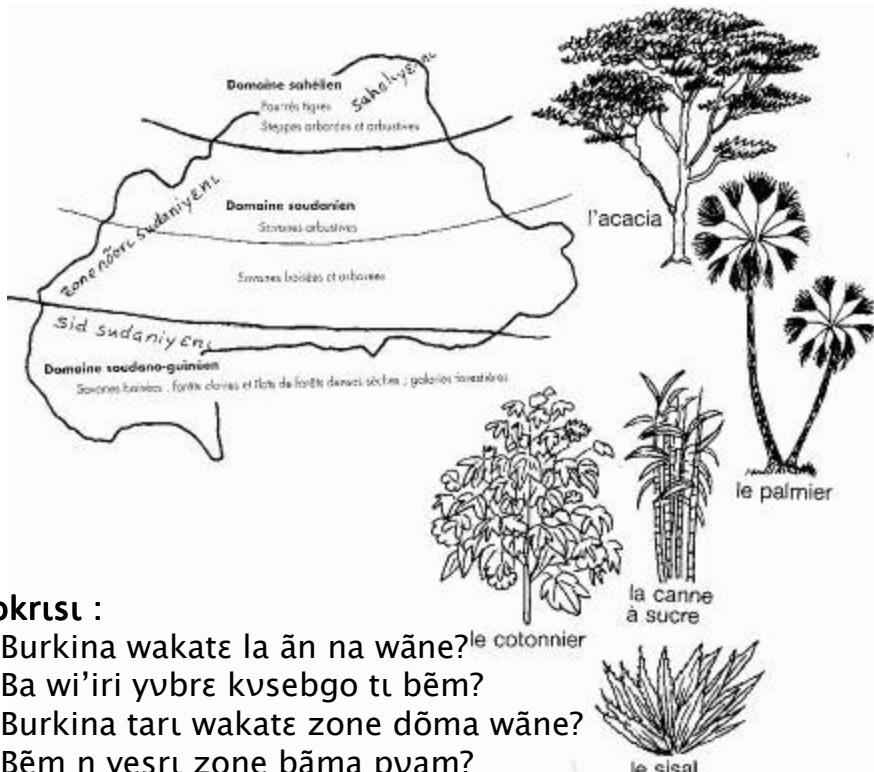
Reziō bāna n tarū tūslū zo'oge, la bāna n ka tarū tūslū zo'oge.

Bōn-ēja boe la saaga la n niiri reziō la pvam se'em, la a tēn-gōñjā la n ãn se'em.

Bōn-séba buuri n yesrū Burkina.

Zone **sid sudaniyen** la pvam, bōn-séba n yesrū la, yesrū la kvlslū nōa, tū la ãna kɔrsū dēna kɔya. Tū zē'eslū la wuu mē ãna bɛla. Bilam de zē'a n tarū tūslū zo'oge.

Zone **nōorū sudaniyen** n boe Burkina tējasvka la, bōn-séba n yesrū de la mōorjā, la tā'asī, la dōosī, la kvgsī, la tɔ'cslū, la pusi, la tēntuuro zozo'e.

Sokrūsū :

- Burkina wakatē la ãn na wāne? **le cotonnier**
- Ba wi'iri yvbre kvsebgo tū bēm?
- Burkina tarū wakatē zone dōma wāne?
- Bēm n yesrū zone bāma pvam?
- E ya zone dōma batā la kartū zuo.

Zāsŋɔ 11 Tēn-sɛba n de beene la Burkina

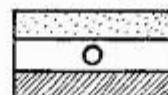
Tēnsi bayoobi n gilge Burkina, ba de la :

Mali,

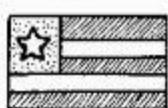
Nizeeri,

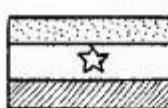
Benɛ,

Togo,

Gāana,

Kodivɔaarti

Gāana

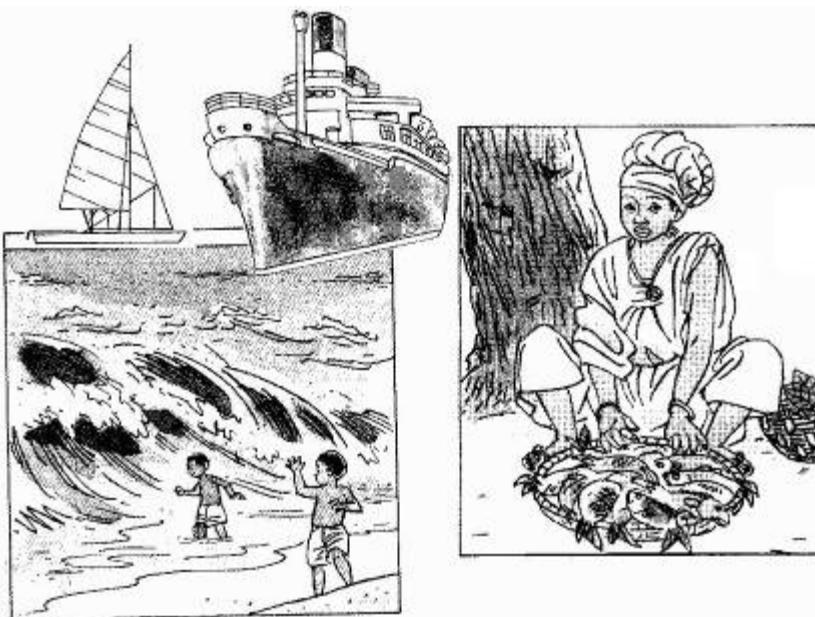

Gāana, la Kodivčaarí de la tēnsi bayi n de Burkina sawiiba n boe wēntule gōbga bɔba.

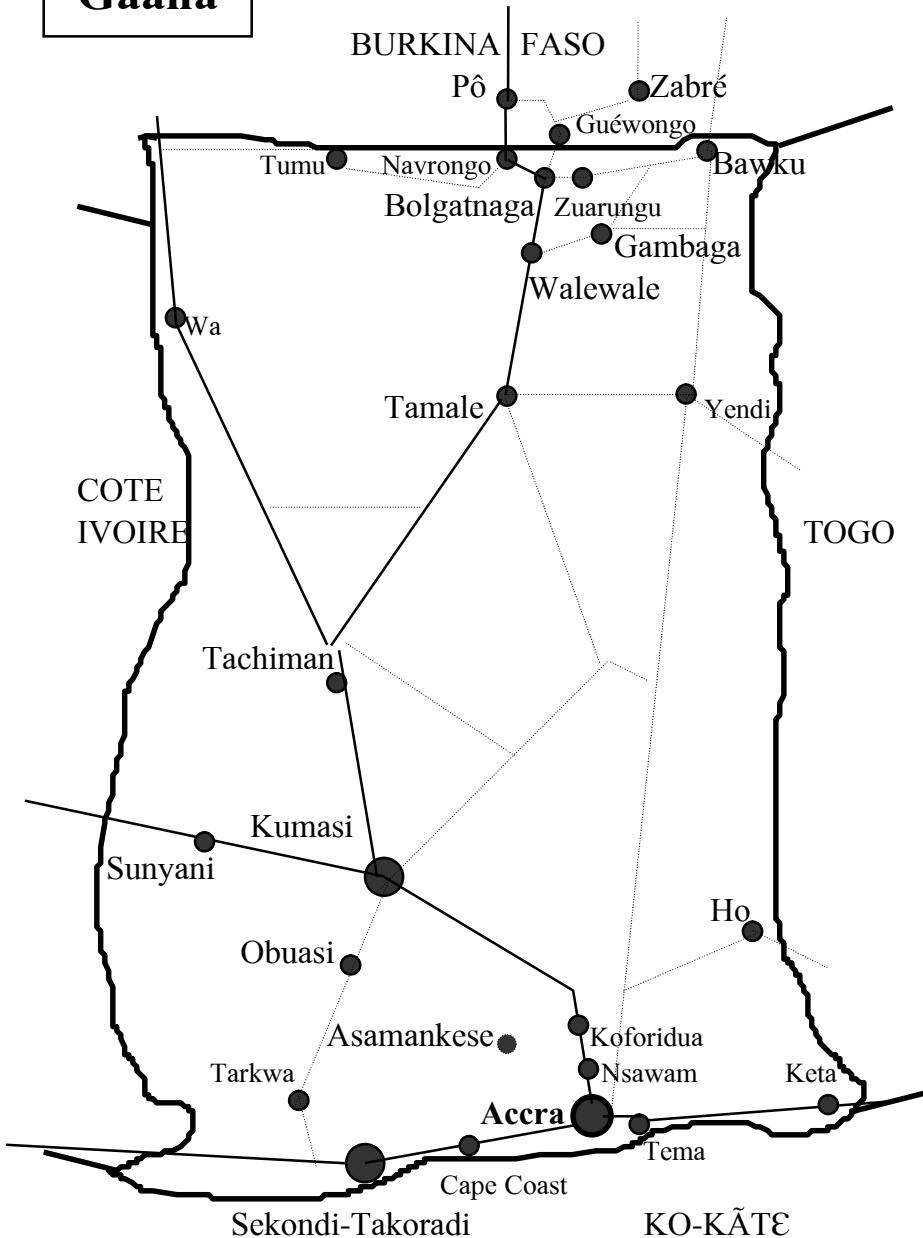
Gāana tēja tarí la tānsi, la kūnkūma wogro n paage metri 900 buu n gānni bëla. Tān-séka n wōge gānna de la Afadgato, a woglvm de la m 1500. Gāana tāja la wakaté mē teesni më, dëna mā'asga wakaté séka, dëna tvvlga wakaté séka.

Gāana de la kɔya. Yvunne 1990 la pvam, Gāana nérba källé de wv nérba 14 750 000.

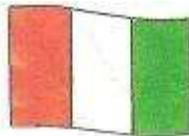
Gāana nérba pɔsspɔsi tōone de la kva, pa'ase la zūma yōka. Gāana boe la ko-kātē nōorvm. Tēn-gōñj la n zo'oge se'em de la (*surface*): 238 500 km².

Gãana

Kodiv̄aaṛi

Kodiiv̄aaṛi wakatε la pvi la bvyi. Tvvlḡo wakatε, mā'asga wakatε. Kodiv̄aaṛi tēṇa de la k̄ya. Tēṇa la de la kva, la uka tēṇa.

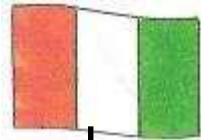
Kodiv̄aaṛi n̄erba ka zo'oge paage Gāana n̄erba, ba n̄erba la kāll̄e de la wv n̄erba 12 000 000. Kodiv̄aaṛi boe la ko-kātε nōorvm. Tēn-gōṇj̄ la n zo'oge se'em de la (*superfice*):

322 000 km .

Đorn-kāra
zeljō zē'a
n boe
Abizā.

Kodivoaari

BURKINA FASO

MALI

Odienné

Boundiali

Korhogo

Ferkéssédougou

Baouna

Biankouma

Séguela

Danane

Man

Daloa

Bouake

Gagnoa

Yamoussoukro

Abengourou

Divo

Adzopé

Sassandra

Aboisso

San Pedro

Abidjan

KO-KĀTE

Zāsŋɔ 12

Benɛ, la Togo

Benɛ, la Togo boe la Burkina wěntule gɔbga bɔba, tı Gāana dēna beene na ba zānōa bɔba. Tı Nizeria dēna beene na ba dappɔa bɔba, tı Nizeerl dēna beene na ba wěntule zvvgɔ, la gɔbga bɔba.

Togo

Togo tēŋa n ãn se'em : Togo tarl la tānsı zozo'e a kēnkersı la wuu, tı tān-sɛka n wɔgɛ gānna bɔna a tēŋasvka, tān-ēŋa yv'vrɛ de la Agu, a woglvm de la m 986.

Togo boe la zē'a-sɛba n de tvvlgo, tı saaga la nia tēesna.

Togo nērba : Yvvma 1991 la pvam Togo nērba källę de wv nērba 3 500 000. Togo nērba tōone de la kɔa, la uka, la zūma yōka. Togo boe la ko-kātɛ nōorvm. Tēn-gōŋɔ la n zo'oge se'em de la (*surface*): 56 600 km .

Benɛ

Benɛ tēŋa n ãn se'em :

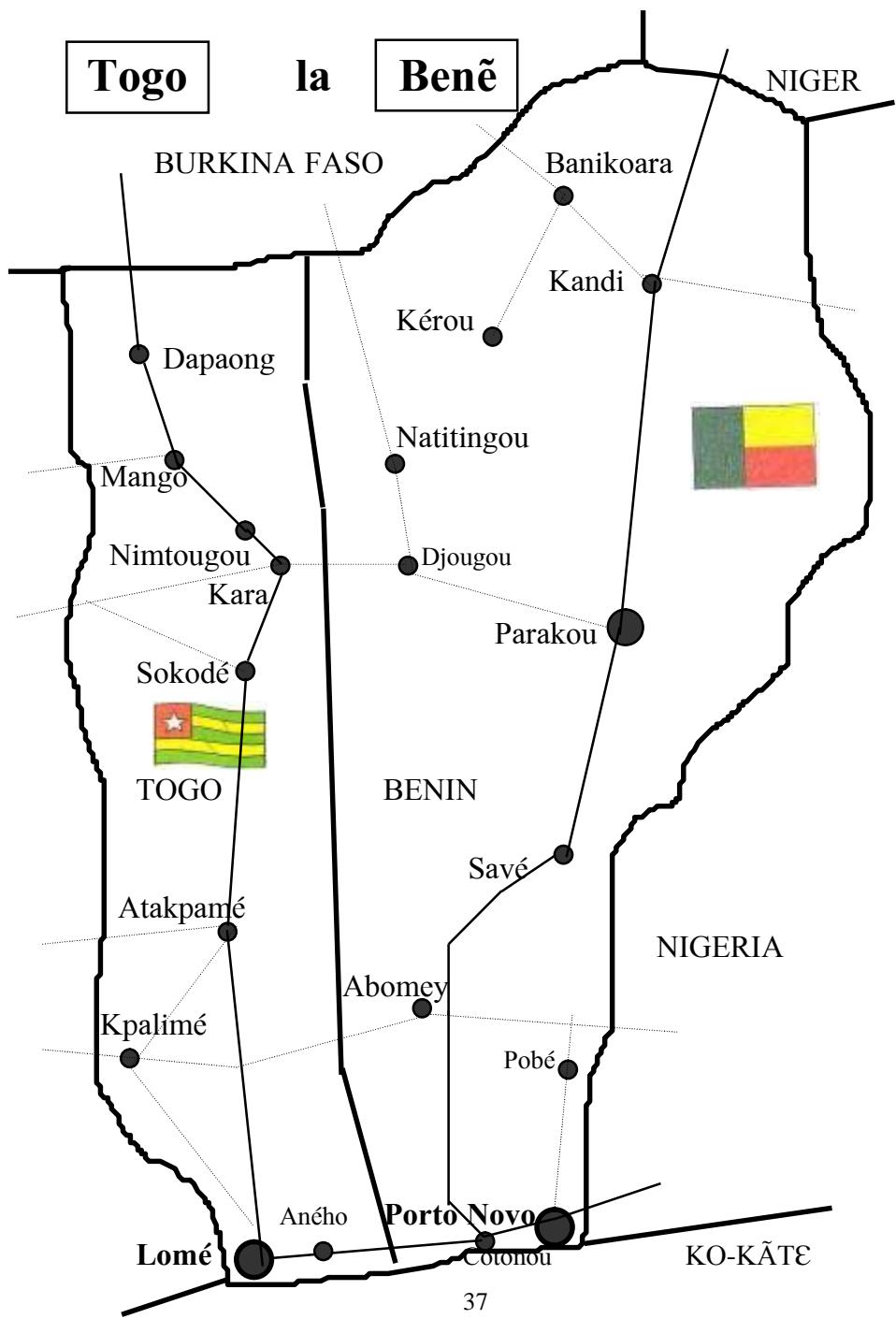
Benɛ tarl la tānsı wěntule zvvgɔ bɔba, la zānōa bɔba. Benɛ boe la zē'a n de mā'asrɛ. Yvbrɛ saaga niiri la wōrsı nii, la ba vvnɛ ka zo'oge. Benɛ tarl la kɔya.

Benɛ nērba : yvvma 1991 la pvam Benɛ nērba källę de la nērba 4 350 000. Togo nērba tōone de la kɔa, la uka, la zūma yōka. Benɛ boe la ko-kātɛ nōorvm. Tēn-gōŋɔ la n zo'oge se'em de la (*surface*): 112 622 km .

Togo

la

Ben̄e

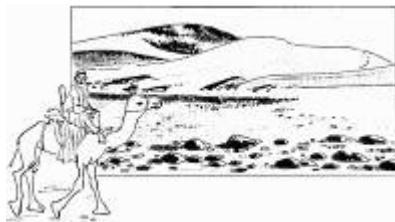
Zāsŋɔ 13 Nizεεrl, la Mali

Nizεεrl la Mali de la tēnsi n zāage la ko-kāte. Wēntule zvvgɔ bɔba de la beene la Lybie, la Algerie, zānōa bɔba ba tarl beene la Senegal, la Guine.

Wēntule gɔbga bɔba ba tarl beene na Kodivɔaari, Burkina Faso, Benε, la Nizeria. Dappa bɔba ba tarl beene la Tiadl.

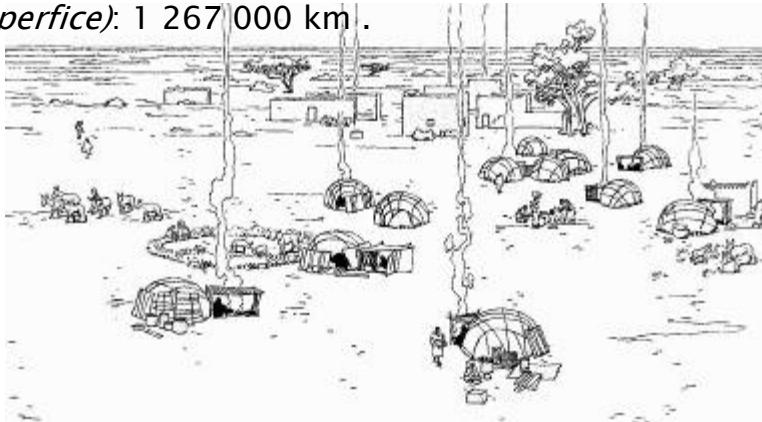
Nizεεrl

Nizεεrl boe zē'a n de boko, n tarl tēntōnbī'isgo. Tēja la de la tvvlgo, la ke'εŋa.

Nizεεrl tēn-gōŋɔ la zo'oge mε, la a nērba ka zo'oge. Nizεεrl nērba källe de la nērba 7 000 000. Nizεεrl nērba n tɔgrı yetɔg-sεka zo'ɔra de la Hausa. Nizεεrl nērba tōone de la uka.

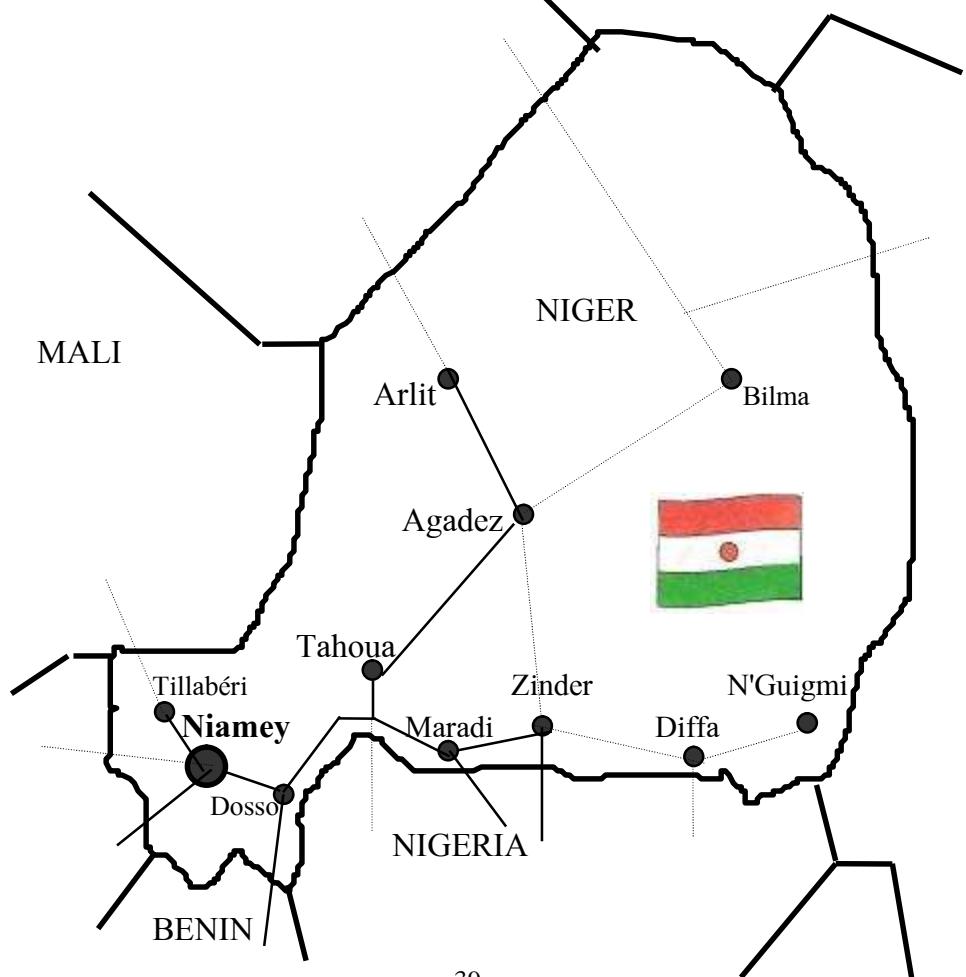
Tuarékı dōma ugri la yvgma, dee tı Svlmiisi ugra niigi, la piisi, la bvvsı. Tēn-gōŋɔ la n zo'oge se'em de la (*superficie*): 1 267 000 km².

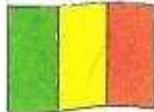

ALGERIE

LYBIE

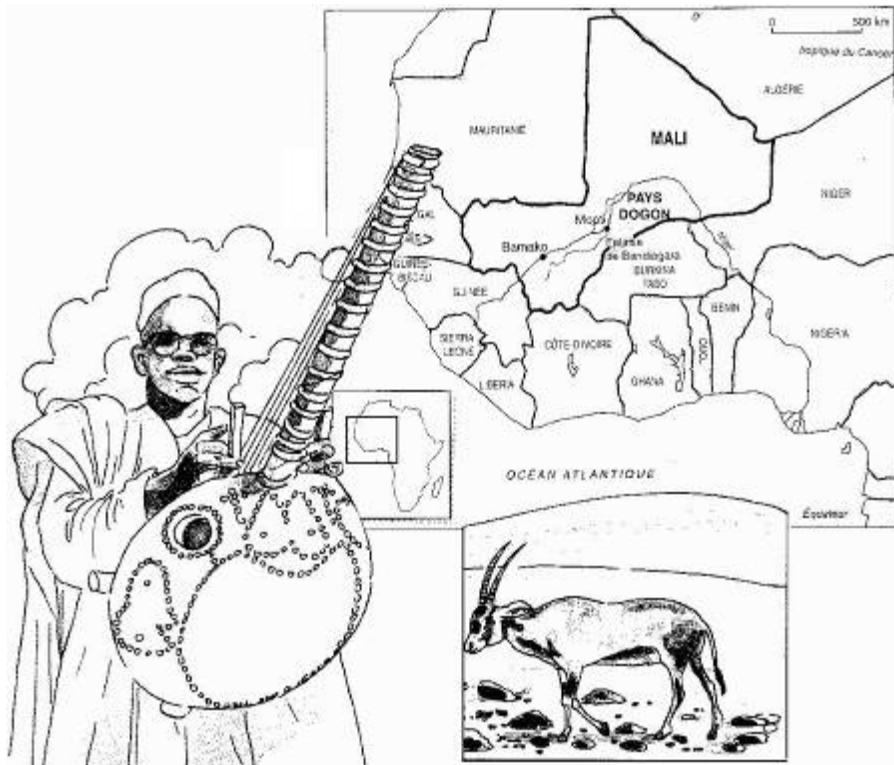

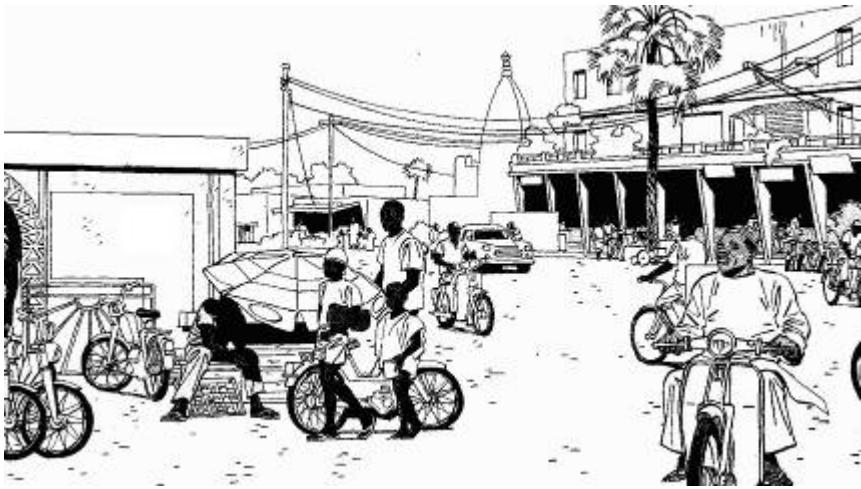
Mali

Mali de la tēja n yalge, a boe la zē'a n de tvvlgo. La wéntule gōbga bōba saaga niiri zo'ora mæ. Mali ka taru tuisi zo'oge, wéntule gōbga bōba tu tuisi boe fée.

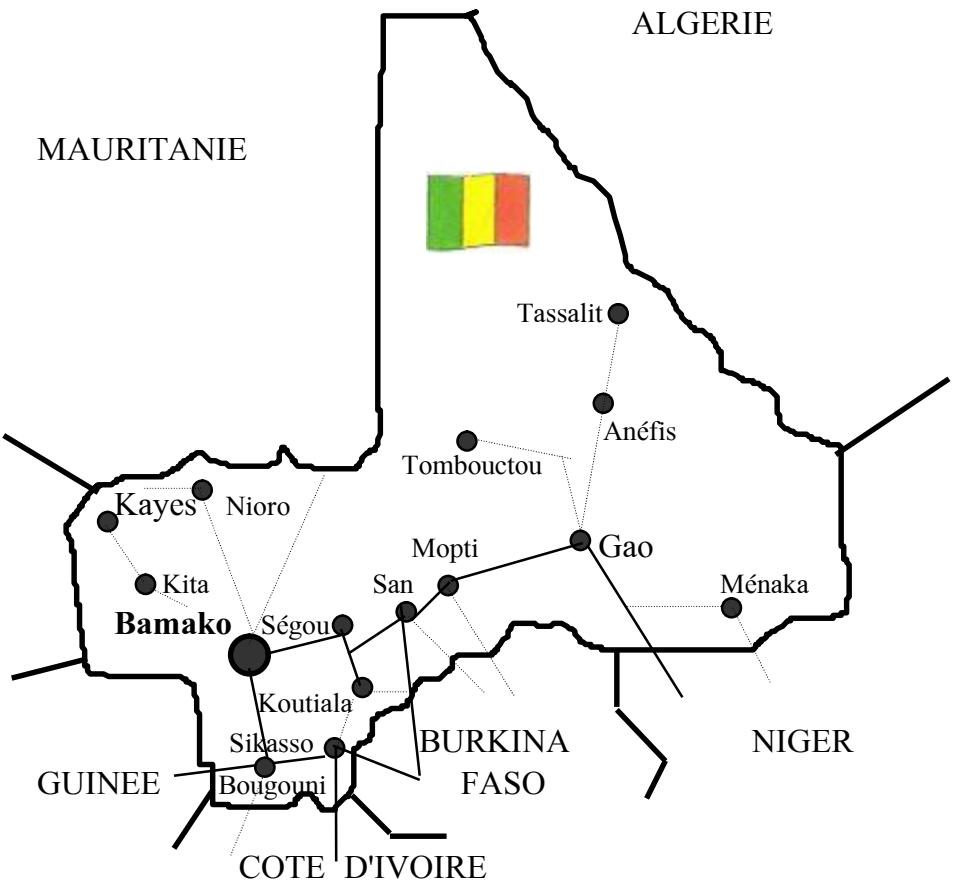
Mali nérba källé de wv nérba 8 000 000. Mali taru la nérba n ãn wv nasaadõma la. Mali nérba tōone de la kva, la uka, la zūma yōka. Tēn-gōrj la n zo'oge se'em de la (*surface*): 1 240 000 km².

ALGERIE

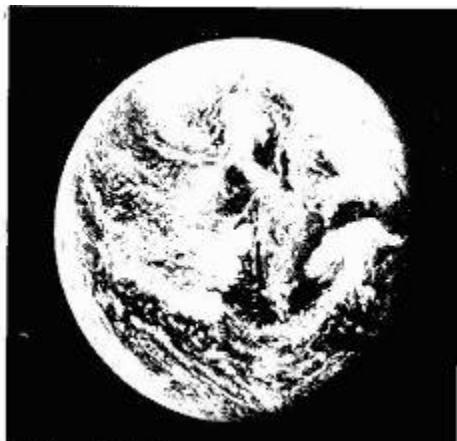
MAURITANIE

Zāsņo 14

Tēja n ān se' em

Bīse ya boole wā?
A ān na wāne?

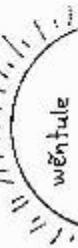
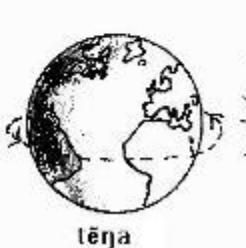
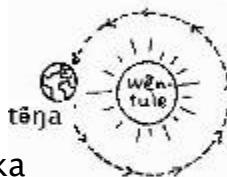

Tēja ān wv boole la,
a ān na kilga.

Tēja viljri mē, a ka ze zē'a ayila. Fv sān bīsra wēntule fv yeti a sēnnē mē. Ayel, wēntule ka sēnnē, wēntule de la bōn-kātē n boe halī zāazāare zāage la tēja, a ze la zē'a ayila a ka vurgri.

Wēntule ze la zē'a ayila dee tū tēja viljra, bēla n soe tū zē'e-sēka n viljē sān tō wēntule la dēna wvntēeja, dee tū zē'e-sēka n ka tō ē na dēna lika.

La de la bēla ūyā tū wēnnē ēn kē tēnsi baseba, tū beere wiige tēnsi baseba, tū tēnsi baseeba dēna wvntēeja bu zaanōore. Tēja sān viljē kaage bvyila, la de lēerl 24 bu daare ayila.

Ba sān bɔɔra tū fv māmsé pa'ale tēŋa n ān se'em :

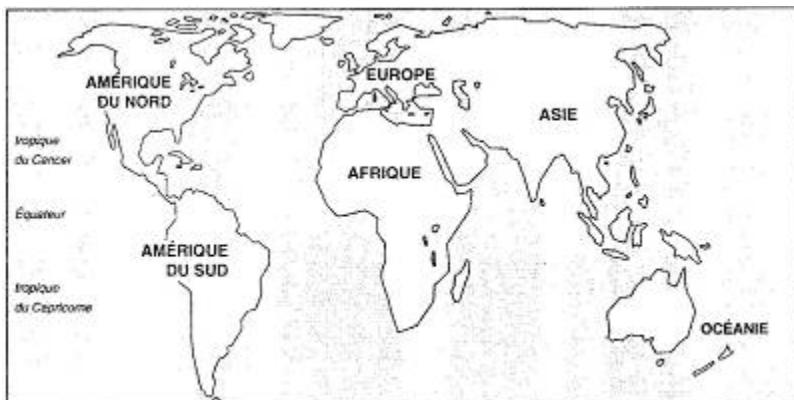
Ba sān düké boole tū ba māmsé pa'ale tēnsi wuu n ān se'em (*globe*), botu a viljra kaara, fv yētū tēnsi waa wuu mε.

Ba tā wvn düké gōn-vōogó mε māmsé pa'ale tēŋa n ān se'em, baa tū bilam a sān ka le dēna kilga.

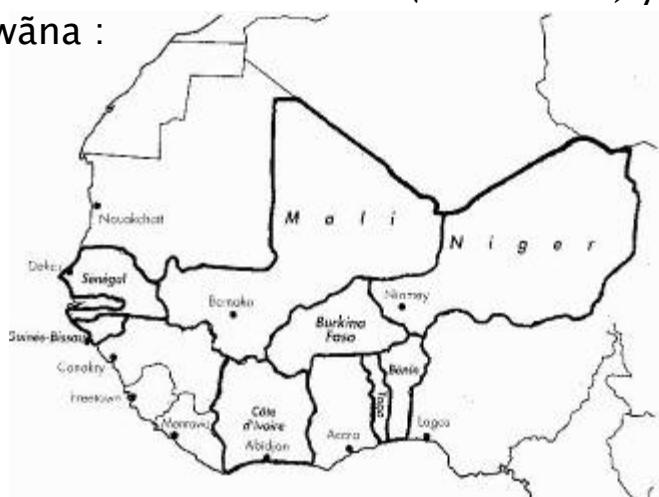
Ba wi'iri dūnia tēn-kāra tū kōntinā (*continents*), bāma n wāna :

Afriki tēnsi

Tēn-sēba n diti waküre (*francs CFA*) yv'vra n wāna :

Burkina Faso
Mali
Nizεerl
Benε
Togo
Kodivčaari
Senegal
Ginebiso

